

## Håkon Lorentzen:

### Frivillig kulturarbeid i møtet med det moderne

#### Notat til Enger – utvalget, 1.1.2013

Hensikten med dette notatet er å drøfte noen sider ved «frivillighetens» rolle i lokalt kulturliv i årene som kommer. Det frivillige feltet rommer ubetalt (frivillig) engasjement, et mangfold av aktiviteter og et knippe organisasjonsformer. «Frivilligheten» påvirkes av moderniteten, noe som i neste runde skaper styringsutfordringer for myndighetene. Spørsmålet jeg reiser her, er hvordan en offentlig politikk som kan styrke lokal «frivillighet» på kulturfeltet i årene som kommer, bør se ut.

Både «kultur» og «frivillighet» står fram som forholdsvis løse begreper og en drøfting av spørsmålet krever mer presise forståelser av hva en skal legge i dem.

#### Kulturens former

Den som begir seg inn i kulturfeltet vil raskt oppdage at her rår det (minst) tre forståelser av kulturelle ytringsformer. De kan sammenfattes slik:

- For det første kan «kultur» skapes og formidles gjennom *egenorganisert medvirkning i sivile/frivillige fellesskap*. Kunst, sang/musikk, husflid/håndverk, fortidsminnevern med mer hører hjemme her. Slike aktiviteter er vanligvis lokale, men ofte koordinert gjennom regionale og nasjonale organ. Lokale aktører kan stå for salg av produkter på non-profit basis, der overskudd pløyes tilbake i driften. Mange slike aktører bygger sitt virke på et betydelig innslag av ubetalt arbeid. I offentlige utredninger omtales slike kulturformer gjerne som *frivillige*, noe som innebærer deltakelse på *amatør-* eller *ulønnet basis*, innenfor rammen av en *forening*, et *andelslag* eller en *stiftelse*. Suksesskriterier her er gjerne «antall medlemmer» og «frivillig innsats», målt i årsverk.

For å stimulere slike frivillige aktiviteter tar myndighetene i bruk et knippe virkemidler. Det kan gis generell a) skatte- eller avgiftslette (gjennom f.eks. momskompensasjon), b) grunntilskudd, utmålt organisatoriske egenskaper (som medlemstall, nasjonal utbredelse mm.), c) aktivitetstilskudd, øremerket definerte aktiviteter og d) støtte til infrastruktur (som kulturhus, bygninger og anlegg). For å styrke kvaliteten kan fagfolk samarbeide tett med amatørerne (som i fortidsminnevernet og sang/musikk).

- For det annet kan «kultur» formes som *produkter* som formidles gjennom medier som film, scenekunst, dans litteratur med mer. Slike produkter omtales ofte som *kulturopplevelser*, de er produsert av profesjonelle utøvere på kommersiell (for-profit) basis, og blir derfor klassifisert som *næringsvirksomhet* («kulturnæringene»). Kulturprodukter selges på markedet der de

konkurrerer med andre. Offentlig politikk preges av øremerkede tilskudd til institusjoner, aktiviteter eller individuelle mottakere. Hovedtyngden av statlige tilskuddsordninger er innrettet mot denne gruppen av mottakere. Også lokalt ytes det betydelig støtte til den profesjonelle/kommersielle delen av kulturlivet. Publikumstall, salgstall og omsetning er de viktigste suksesskriteriene her.

- For det tredje kan «kultur» forstås som *allmenne normer* som regulerer atferd på et område. Eksempler er «kroppskultur», «drikkekultur» og «matkultur», fenomener som peker mot kultur- eller normbestemte måter å innrette seg på, på avgrensede områder. Vi kan også snakke om *deltakelseskultur* (eller «kulturkultur»); dvs. folks vaner knyttet til konsum av, eller deltakelse i kulturelle aktiviteter. Deltakelseskultur er et sentralt anliggende i flere offentlige utredninger. St. meld 10 (2011/2012) *Kultur, inkludering og deltaking* dreier seg i all hovedsak om hvordan man kan endre befolkningens kulturvaner og skape tilbud for marginale grupper. St.meld. 39 (2006/2007) *Frivillighet for alle* har samme tema, men her avgrenser ambisjonene seg til frivillige, ikke-kommersielle aktiviteter. I meldingene sees «kultur» som et viktig integrasjonsvirkemiddel, men uten at det alltid er like klart hvilke(n) av de nevnte kulturforståelsene som skal bidra skape integrasjon, og hvordan det skal skje.

Denne tredje fortolkningen av «kultur» retter seg mot å styrke kulturelle normer på ulike delfelt. For eksempel rommer St.meld nr. 22 (2004/2005) et kapittel om *matkultur*, her er det et antatt vedlikehold av særnorske mattradisjoner som berettiger offentlige kulturmidler til næringsaktører (som *Norsk Bygdeturisme* og *Norsk Gardsmat*). Jeg har ikke kjennskap til omfanget av lokale tildelinger av denne typen og ser derfor bort fra denne fortolkningen av «kultur» i det videre arbeidet.

I kortform kan en slå fast at «kultur» har tre ulike ytringsformer; som *egenorganiserte aktiviteter*, *opplevelseskonsum* og *områdespesifikke atferdsnormer*. Offentlige utredninger tar gjerne utgangspunkt i denne tredelingen, men tar i liten grad høyde for ulikhetene mellom de tre formene. En heldekkende utlegning av ulikheter ligger utenfor mitt mandat, men det kan være nyttig å peke på noen kontraster mellom dem:

Mens egenorganiserte kulturaktiviteter vanligvis har en lokal forankring, og en intensjon om styrke lokale bånd, har profesjonelle kulturuttrykk gjerne internasjonal orientering. Framførelser i, og salg av kulturprodukter til utlandet uttrykker kommersiell suksess, som jo er en sentral ambisjon for kulturnæringene. Det frivillige kulturlivet er bygget opp rundt *amatørutfoldelse*, dvs. ytelser prestasjoner som vanligvis ikke tilfredsstillers profesjonelle standarder. Rundt aksene *amatør – profesjonell* kan det oppstå uenigheter om hva som egentlig er formålet med frivillig kulturarbeid, og hvilke standarder som skal legges til grunn. Mens noen vil vektlegge sosiale og tilhørighetsskapende formål, vil andre betone profesjonell kvalitet.

### «Frivillighetens» modernisering

Egenorganisert kulturarbeid blir vanligvis inkorporert som en del av frivillig sektor. Den sentrale innsatsfaktoren her er *frivillig arbeid* som vanligvis ringer inn individuell, ubetalt innsats i regi av en forening. Men «frivillighet» omfatter også *sivile eierformer* som ikke

domineres av frivillig arbeid. På kulturfeltet finner vi en rekke stiftelser, museer og samlinger som er profesjonelt drevet men «frivillig» organisert, som forening, stiftelse, ideelt aksjeselskap eller annet. Fellesnevneren her er *sivilt, fortjenestefritt eierskap*; overskudd kan ikke fordeles som profitt til private eiere, men må pløyes tilbake i virksomheten. I offentlig debatt har fortjenestefri, profesjonell organisering en tendens til å havne i skyggen av begeistringen for dugnad og frivillig arbeid.

Som andre samfunnsområder er også det frivillige feltet gjenstand for moderniseringer som bør få konsekvenser for hvordan statlig og lokal politikk utformes. Men fordi feltet ofte omgis av en romantiserende retorikk (der også forskerne yter sin skjerv), kan det være vanskelig å forstå at moderniseringer bør følges av ny, og annerledes bruk av offentlige virkemidler. Nedenfor trekker jeg fram noen sentrale moderniseringstrekk på det frivillige feltet.

*Fristilling.* I vår del av verden blir individuelt, ubetalt arbeid gradvis fristilt fra de frivillige organisasjonene som det historisk har vært knyttet til. Fra å romme forpliktelser knyttet til medlemskapet blir ubetalt arbeid i økende grad en ressurs hver og en kan disponere fritt. Fristillingsprosesser forklares gjerne med oppløsning av pliktfølelse og framvekst av selvrealiserende individualisme, der den enkelte setter egne behov i sentrum. Med svekket pliktfølelse blir det også gradvis vanskeligere å rekruttere medlemmer til krevende tillitsverv og holde oppe demokratisk kultur i organisasjonene.

Fristilling omdanner ubetalt arbeid fra å være en eksklusiv ressurs for foreningslivet til å bli en innsatsfaktor også andre kan ta i bruk. Både kommunale, fortjenestebaserte og frivillige aktører vil nå gjerne sikre seg ubetalt arbeidskraft, som både gir økt legitimitet og reduserte kostnader. Selv om den frivillige innsatsen er høy i Norge er det likevel realistisk å betrakte fristilt, ubetalt arbeid som et *knapt gode*. Dersom noen lokale aktører sikrer seg mange frivillige, vil det normalt være færre igjen til de øvrige.

*Aktivitetsorientering.* De brede folkebevegelsene hadde lenge fokus på egne verdier, med krav om at aktiviteter skulle speile det kollektive verdigrunnlaget. Med svekket (eller utydelig) verdigrunnlag har aktivitetenes betydning endret seg. I mindre grad sees de nå som manifeste uttrykk for organisasjonens verdier, oftere er de relatert til mål som har allmenn, politisk oppslutning, som god folkehelse, gode oppvekstvilkår, kulturelt mangfold, økt trivsel m.m. Nedbrytingen av spesifikke sivile verdier med påfølgende sammensmelting av sivile og offentlige mål gjør det lettere å inkorporere frivillige aktiviteter som del av det offentlige velferdsrepertoaret. Denne utviklingen stiller nye krav til kommunal samhandling med sivile/frivillige aktører.

Økt aktivitetsorientering bidrar til omstrukturering av det frivillige foreningslivet. Frivillig arbeidskraft blir i større grad knyttet til avgrensede aktiviteter, de frivillige trenger ikke ta helhetlig ansvar for foreningen, ofte behøver de heller ikke være medlemmer. Demokratiske beslutninger knyttes til aktiviteten og i mindre grad til foreningen som helhet. Enkeltaktiviteter kan inngå i samarbeid med andre lokale lag/foreninger. Dermed øker styrken i horisontale, lokale nettverk.

*Adhoc organisering.* Mens det kan være vanskelig å få frivillige til å påta seg langsiktige forpliktelser, står de gjerne i kø for å få delta i avgrensede, event-pregede hendelser, som festivaler, idrettsarrangementer, byggedager, dugnader o.l. Ved idrettsstevner og musikkfestivaler kan foreninger selge medlemmenes arbeidsinnsats til arrangøren, mot en betaling som tilfaller klubbkassa. Like ofte «bytter» den frivillige ubetalt arbeid i gratis inngang til en festival eller liknende arrangement. Slike ordninger dreier seg mer om utveksling av naturalgoder enn om ubetalt innsats.

*Sektorisering.* Offentlige utredninger tuftes gjerne på forestillinger om én nasjonal «frivillighet» med felles egenskaper og verdigrunnlag. Slike tanker dekker over det faktum at ulike delfelt (som helse, idrett, barn/unge, kultur, miljø/nærmiljø, med flere) over tid har utviklet ulike oppfatninger av hva «frivillighetens» bidrag består i, og hvordan frivillige organisasjoner bør støttes. Slike delfelt avgrenses gjerne av det enkelte departements ansvarsområde. Over tid har «frivilligheten» utviklet nasjonale klassifiseringer som samsvarer med nasjonal forvaltningsstruktur. Hvert felt har sine egne tilskuddsordninger, noen eksklusivt innrettet mot det frivillige feltet, andre mer opptatt av å få noe gjort enn av hvem som gjør jobben.

På lokalt nivå ser bildet ofte annerledes ut. Kommunal forvaltning kan ha en indre inndeling som er mindre differensiert enn statens, og spesielt i mindre kommuner blir ulike foreninger ofte behandlet samlet, med én felles tilskuddsordning. Med ulike signaler fra nasjonalt og lokalt hold kan det oppstå forvirring rundt hva lokale foreninger egentlig bør drive med. Et eksempel på slik «forvirring» finner man i en del frivilligsentraler, som lokalt ofte er underlagt kulturetaten, men som har sitt primære virke på det sosiale feltet. For å begrunne sin plass på de lokale kulturbudsjettene utvikler de synteser av sosiale og kulturelle aktiviteter som overskrider nasjonale sektorgrenser. Mens sosialsektoren gjerne klassifiserer sine brukere etter diagnoser (arbeidsledig, funksjonshemmet, enslig, innvandrere) tuftes lokale kultur-/sosialaktiviteter på folks status som «beboere», der det er lite passende å trekke fram folks sosialpolitiske kjennetegn.

På kulturfeltet er ikke aktiviteter og eierformer relatert til hverandre på noen entydig måte. Én og samme type aktivitet kan organiseres som stiftelse, forening, aksjeselskap, enkeltmannsforetak eller kommunal virksomhet. Mens idretten har vært tuftet på en sterk sivil tradisjon som har stengt kommersielle aktører ute, finner vi ingen tilsvarende markering av sivil/frivillig eierskap på kulturfeltet. Når aktivitet er viktigere enn eierform blir det mindre viktig om en aktivitet har frivillig, kommunal eller fortjenestebasert organisasjonsform, så lenge den fyller sin kulturelle funksjon.

*Frakopling.* De klassiske folkebevegelsene knyttet til språk, religion, avhold, opplysning og arbeidersak hadde en sammenhengende, demokratisk struktur fra grasrota til nasjonalt styre. Moderne organisasjonsliv preges av atskillig løse allianser mellom lokal- og sentralledd. Mange nasjonale paraplyledd påtar seg å fordele statsstøtte og kontrollere bruken av den på vegne av staten. Noen ganger fremmer de lokalforeningenes interesser overfor myndighetene, andre ganger overvåker de egne lokalledd på vegne av de samme myndighetene.

Denne utviklingen, der mange frivillige paraplyledd har knyttet tette bånd til staten i noe som kan minne om mini-direktorater, har gitt lokalt foreningsliv økt handlingsrom. De har i økende grad blitt fristilt fra sine nasjonale bindinger, noe som fører til økt mangfold i den lokale foreningsfloraen.

På det lokale kulturfeltet finner vi et økende innslag av aktiviteter som ikke er tilknyttet nasjonale ledd. Film-, teater-, musikk- og andre grupper med kulturelt innhold kan leve sitt eget, ofte korte liv, utenfor etablerte strukturer. Den såkalte «Hordalandsundersøkelsen» viste at i perioden 1980 – 2000 forsvant mer en 80 prosent av foreninger/aktiviteter innen kategorien *sang/musikk/teater*. Samtidig oppsto enda flere nye, slik at nettotilveksten var på rundt 10 prosent.<sup>1</sup> Kort levetid og stor gjennomstrømning skaper utfordringer for lokal kulturpolitikk.

*Kulturhybrider.* Skillet mellom «stat», «marked» og «sivilsamfunn» ligger vanligvis til grunn for statistiske kartlegginger av kultur- og velferdstiltak. Men stadig flere tiltak er utformet på måter som overskrider sektorgrensene. Mange festivaler står som eksempler på kulturhybrider, der både næringsinteresser, frivillige ressurser og kommunalt engasjement inngår. Hybrider oppstår når aktører med ulike interesser finner sammen i prosjekter som alle parter ser seg tjent med. Her kan det oppstå synergieffekter ved at modeller og tenkemåter fra ett felt tas i bruk på andre. Men sett ut fra et styringsperspektiv kan hybridene lett skape forvirring, fordi man ikke helt vet hvordan kombinasjoner av forening og forretning skal håndteres.

Ovenfor har jeg gjort rede for en differensiering av tre måter «kultur» kommer til uttrykk på, og en sammenfatning av moderniseringstrekk på det frivillige feltet. For kulturfeltet kan det virke som om grensene mellom egenorganisert og kommersiell/opplevelsesorientert kultur gradvis svekkes. På begge arenaene omtales brukerne gjerne som «deltakere», noe som bidrar til å skape et inntrykk av at kommersielle kulturopplevelser og egenorganiserte aktiviteter yter samme typen bidrag til sosial integrasjon og kulturell dannelse. Slik det det sannsynligvis ikke.

### **Moderniseringens utfordringer**

Det vanskelige spørsmålet er hvordan en slik tredelt utlegning av «kultur» skal koples til «frivillighetens» moderniseringstrekk, innenfor rammen av en ny (eller reformulert) kommunal politikk. To tema står fram som viktige. Først relasjonene mellom egenorganiserte kultur og profesjonelle/kommersielle former: Hvordan kan de to formene koples til hverandre på fruktbare måter? Dernest: Hva kan lokale myndigheter gjøre for å styrke ubetalt innsats og deltakelse i egenorganiserte kulturaktiviteter? Nedenfor drøfter jeg disse to spørsmålene atskilt.

*Fagfolk og frivillige.* Antall kunstnere, musikere, filmfolk, dramatikere og andre med kunstnerisk/skapende kompetanse er økende, og for mange profesjonsutøvere vil det frivillige kulturfeltet by på muligheter for lønnsarbeid. I 2009 var rundt 20 prosent av arbeidskraften i

---

<sup>1</sup> Wollebæk, Dag og Per Selle (2002), *Det nye organisasjonssamfunnet*. Bergen: Fagbokforlaget

kulturfeltet betalt, (og for en stor del sannsynligvis også profesjonell), mens rundt 80 prosent var ulønnet, frivillig innsats.<sup>2</sup> Profesjonell ekspansjon vil føre til økte kostnader – for det offentlige, for brukerne eller for begge parter. Skal vi tro offentlige utredninger, har alle nyere regjeringer ambisjoner om å styrke det frivillige engasjementet. Men, som kjent, kan veien til et dårligere samfunn godt være brolagt med gode forsetter, og ingen offentlig utredning har, meg bekjent, drøftet muligheten for at ekspansive kulturprofesjoner kan undergrave det sivile engasjementet.

Spørsmålet er dermed hvilke roller profesjonelle kulturarbeidere får, eller rydder for seg selv på dette feltet. Som nevnt rommer kulturfeltet mange institusjoner som er organisert på nonprofit-basis som stiftelser, bemannet med profesjonell kompetanse og fri for frivillig innsats. Men det finnes også mange medlemsbaserte foreninger som ansetter fagfolk for å styrke det faglige elementet i virksomheten. På idrettsfeltet er innslaget av lønnsarbeid økende, om det samme er tilfellet på kulturfeltet er ikke kjent. Spørsmålet er om fagfolk vil styrke «frivilligheten» på dens egne premisser, eller om de vil «kolonisere» feltet og svekke deltakelsesorienterte idealer.

«Dei friviljuge organisasjonane [representerer] etterspurnad som gjev grunnlag for næringsverksemd» heter det i St.meld nr. 22 (2004-2005), s. 85. I samme melding heter det at rundt 1000 profesjonelle musikere er engasjert i kor og korps. Ganske sikkert bidrar de til å heve kvaliteten, både på opplæring og prestasjoner. Men i den frivillige sfæren vil kulturprofesjonene måtte forholde seg til spenningen mellom prestasjonsorientering og breddedeltakelse, idealer som hver for seg gir ulike anvisninger på hvordan virksomheten bør organiseres.

Det er uklart hvordan kulturell profesjonsekspensjon påvirker frivillige organisering og ubetalt innsats. På den ene siden kan en tenke seg at betalte instruktører frigjør frivillig kapasitet til andre formål. Men kan også tenkes at kulturprofesjonene bidrar til å svekke den frivillige egeninnsatsen.

Kulturprofesjoner kan bidra til å styrke ubetalt deltakelse dersom de har kunnskap om hva som motiverer de frivillige og hvordan en kan oppnå synergier mellom fagkompetanse og amatører. Fagfolk som får det frivillige feltet som permanent arbeidsplass bør få tilgang til kurs/utdanninger som styrker deres evne til å håndtere de særegne utfordringene «frivilligheten» representerer.

*Lokale tilskuddsstrategier.* Et sentralt spørsmål er hvordan lokale myndigheter bør støtte lokalt, frivillig kulturliv. De aller fleste støtte- og tilskuddsordninger rommer insentiver som motiverer mottakerne til å optimalisere tilskuddsbeløpet. Et kronebeløp per registrert medlem er et vanlig tilskuddskriterium. Det vil vanligvis motivere mottakeren til å skaffe så mange registrerte (men ikke nødvendigvis aktive) medlemmer som mulig. Lokale myndigheter kan påvirke kulturlivets form og innhold gjennom utformingen av tilskuddsordninger, og økt bevissthet om slike sammenhenger vil utvilsomt kunne ha positive virkninger for kulturlivet.

---

<sup>2</sup> Kulturskoleutvalget: *Kulturløftet. Kulturskole for alle*. Kulturdepartementet: Rapport 2010

Både nasjonalt og lokalt kan vi registrere uenighet om grunn- eller prosjekt/aktivitetsstøtte som den mest ideelle tilskuddsformen. *Grunnstøtteordninger* retter seg mot frivillige foreninger og stenger ute mottakere med andre eier-/organisasjonsformer. Støtten, som gjerne blir utmålt etter antall medlemmer, gir forutsigbarhet og handlingsrom for mottakerne. Samtidig får grunnstøtteordninger lett et konserverende preg. Nye aktører stenges ute, mens eksisterende mottakerne søker å beskytte sine privilegier. For sammenslutninger med mange aktiviteter men få medlemmer, kan tilskudd basert på medlemsmasse virke urettferdig.

*Aktivitetsstøtte* gir lokale myndigheter bedre styring med midlene, og økte muligheter til å kontrollere anvendelsen av dem. Mye kan tyde på at et økt innslag av aktivitetstilskudd vil kunne gi et mer dynamisk lokalt kulturliv. Her kan det gis økt rom for innovasjoner og gode ideer, ulike kulturaktører vil lettere kunne forene sine krefter, og det vil bli enklere å gi midler til nye aktører. En slik omlegging vil kreve at kommunen har kompetanse til å vurdere søknader, utforme avtaler og følge opp resultater.

*Tilskudd til/subsidiering av infrastruktur.* For lokale kulturaktiviteter utgjør leie av lokaler ofte en av de største utgiftspostene. De fleste steder fungerer for eksempel skolelokaler som øvingsrom, og kommunale subsidier sparer brukerne (og kulturbudsjettene) for store utlegg. Også kulturhusene utgjør viktig infrastruktur for kulturaktiviteter. Lokaler og subsidier av leie utgjør derfor et viktig, kommunalt virkemiddel. Men det kan virke som om kommunale aktører ikke alltid fortolker lokaler som et virkemiddel, og at fordeling av bruk og kostnader derfor kan bli noe tilfeldig.

*Kommunale kulturskoler.* De kommunale kulturskolene står for aktiviteter/opplæring som i hovedsak drives med faglig kompetanse. Mange kulturskoler samarbeider med frivillige kulturaktiviteter, og instruktører/pedagoger ved kulturskolene selger sin kompetanse til det frivillige kulturlivet. Sannsynligvis står vi oppe i en integrasjonsprosess, der frivillige kulturaktiviteter gradvis vil bli tettere vevd inn i kommunal kulturpolitikk. Det litt kategoriske spørsmålet er om modellen for *egenorganisering* eller *produktformidling* (beskrevet innledningsvis) som skal legges til grunn for integrasjonen. To scenarier er mulig: Profesjonelle kulturarbeidere kan stimulere frivillige kulturaktiviteter på dets egne premisser, slik tilfellet ofte er. Men «kultur» kan også formidles som vare eller individuell tjeneste, noe som kan svekke egenorganisering og frivillig medvirkning.

*Frivilligsentraler.* Mange av landets rundt 360 frivilligsentraler befinner seg i grenselandet mellom «sosiale» og «kulturelle» tenkemåter. Sentral-konseptet var opprinnelig (1991) ment som et tiltak for å skape nye tiltak overfor marginale grupper. I 2005 ble den nasjonale forvaltningen av sentralene flyttet fra Sosialdepartementet til Kirke- og kulturdepartementet, samtidig som «nærmiljø» ble introdusert som overordnet idé. Mange sentraler fungerer i dag som bindeledd mellom et ofte tilfeldig utvalg av lokale kulturaktører. Potensialet for å styrke sentralene som bindeledd mellom myndigheter og lokalt foreningsliv er de fleste steder stort.<sup>3</sup>

---

<sup>3</sup> Se *Frivilligsentralen i nærmiljøet*, Institutt for samfunnsforskning, rapport 4, 2012.

*Frivilligkoordinatorer.* Et (for meg) ukjent antall kommuner har ansatt egne koordinatore som skal stimulere frivillige aktiviteter. Utformingen av rollen som kommunal koordinator vil få stor betydning for frivillige kulturaktiviteter i årene som kommer. I noen (få) kommuner fungerer koordinator som *serviceinstans* overfor lokalt kulturliv, en som yter assistanse når noen skal søke midler, finne sponsorer eller lokaler, eller en som tar initiativ til kompetansehevede kurs mm. I en annen utforming av rollen blir koordinator en som mobiliserer frivillige til kommunale aktiviteter, som besøksordninger mm. Rollen som kommunal koordinator mangler i dag et uttalt faglig innhold. Bedre enn tilfeldig, lokal utforming av rollen ville det være om en nasjonal instans tok ansvar for grunnkvalifisering av kommende koordinatore.

## Avslutning

Deler deler av det frivillige kulturlivet er utsatt for krefter som på sikt kan undergrave idealer om egenorganisering og ubetalt arbeid. En frivilligpolitikk tuftet på en ambisjon om å styrke lokalt kulturarbeid på «frivillighetens» premisser bør få følge av et knippe virkemidler som er presise nok til å gi anvisninger på hvordan en slik politikk kan utformes.

Et viktig skille går mellom offentlig *grunnstøtte* og *aktivitetsstøtte*. Mange gode grunner kan anføres for grunntilskudd med fri bruk for mottakeren. Samtidig kan aktivitetstilskudd skape nye allianser og mer dynamikk, og åpner også for at kommunen kan stille krav til aktiviteten. En bevisst forhold til valg av tilskudd er viktig, mange kommuner har et passivt forhold til egne tilskuddsordninger, mange innser ikke at dette er det viktigste virkemidlet de har for å påvirke lokalt foreningsliv.

I forrige avsnitt beskrev jeg flere andre virkemidler som lokale myndigheter kan ta i bruk for å stimulere frivillige kulturaktiviteter. Paraplyenheter som frivilligsentraler, kulturskoler, idrettsråd og elderråd koordinerer gjerne et ofte stort mangfold av underliggende foreninger. Fra kommunalt hold kan slike enheter brukes vesentlig mer aktivt enn tilfellet er i dag. Men det krever at kommunale instanser blir flinkere til å forstå hvordan kommunikasjonen gjennom slike ledd kan forbedres. Det siste tiåret har samhandling gjennom nettverk fått betegnelsen «governance» i internasjonal litteratur, og mange innser at den mest effektive måten å påvirke sivile aktiviteter på, er gjennom nettverk der kommunale instanser og foreninger snakker sammen på like vilkår.

«All samfunnsforskning hviler på et normativt grunnlag utenfor seg selv» skrev historikeren Francis Sejersted for noen år siden. Det jeg har skrevet her, springer ut av det syn at egenorganisert deltakelse i kulturaktiviteter bør beskyttes mot en ekspansiv konsumentkultur av en lokal kulturpolitikk som ser forskjellen på kulturkonsum og frivillig deltakelse. Samtidig må «frivilligheten» fornye seg selv, i pakt med egne idealer. I denne prosessen kan den få hjelp eller motbør fra myndighetene. For å styrke frivillige kulturaktiviteter rår kommuner over et sett økonomiske tilskuddsordninger, et knippe koordinerende paraplyledd og egne, ansatte profesjonsutøvere. Brukt på en målrettet og aktiv måte gir disse virkemidlene kraftige verktøy for å stimulere sivile kulturaktiviteter. Det gjelder bare å ta dem i bruk.



